

Tutkijat etsivät kadonnutta poliittista

Sami Moisio

Jouko Huru & Tarja Väyrynen (toim.): *Kadonnutta poliittista etsimässä. Yliopistopaino, Helsinki, 2004. 178 s.*

Yhteiskunnallisessa keskustelussamme näyttää jatkuvasti toistuvan väittämä, jonka mukaan politiikka on menettämässä rooliaan markkinavoimien edessä. Markkinavoimat nähdään ennen muuta tavanomaisessa globalisaatiokeskustelussa aivan ylivoimaiseksi ilmiöksi, jota vastaan poliittisella ohjauksella ei ole mitään sanottavaa mahdollisuutta. Talous nähdään persoonattomana ylivaltana ja täysin irrallisena politiikasta. Valtionkin on jo pitkään väitetty kuolevan taikka ainakin vahvasti sopeutuvan tai kansainvälistyvän talouden virtojen määrittämiin olosuhteisiin. Tässä yhteydessä politiikka tai poliittinen ymmärretään valtioksi taikka jonkinlaiseksi sektoraaliseksi sääntelymekanismiksi, kokonaan irralliseksi talouden sektorista.

Suomalaisessa politiikantutkimuksessa edel-

lä esitetyn kaltaista sektoraalista politiikan mieltämistä on alettu vieroksua. Professori Kari Palonen on omilla tutkimuksillaan ollut kyseisen työn pioneeri. Hän aloitti politiikka-käsitteen systemaattisen tutkimuksen Suomessa ja 1970-luvulla. Palonen alkoi tarkastella politiikkaa ennen muuta kielellisenä ilmiönä, konfliktuaalisena toimintana, jossa politiikan toimijat tarjoavat oman poliittisen ohjelmansa kilpaillevien ohjelmien rinnalle. Näin politiikka tuli Palosen näkökulman mukaan tarkoittamaan erityisesti toimintaa eri tavoitteilla varustautuneiden ihmisten ja ihmisryhmien välillä.

Onko poliittinen kadonnut?

Politiikan olemuksen pohtiminen on jälleen poikkinut yhden teoksen lisää. Jouko Huru ja Tarja Väyrynen ovat toimittaneet lähinnä rauhan- ja konfliktitutkimuksen perinteeseen nojautuvan

nopeasti luettavan kirjan, jossa tekijät etsivät kadonneeksi väitettyä ”poliittista”. Kuten yksi kirjoittajista toteaa, otsikko kuvaa sitä, miten käsityksemme politiikasta on hukassa. Teoksen otsikko on varmasti kuvaava, jos tarkoitamme juuri sitä suurta yleisöä, joka julistaa lakkaamatta, että politiikka on kuollut talouden ylivallan edessä.

On sen sijaan kyseenalaista pitääkö väite paikkaansa enää politiikan tutkijoiden keskuudessa. Onhan niin, että esimerkiksi paloslaisen, skinneriläisen, arendtlaisen ja schmittiläisen politiikka-käsityksen ympärillä touhua nykyään niin moni suomalainen politiikan tutkija, että päät väkisinkin kolisevat. Tutkimusta on jo niin runsaasti, että konstruktivistitkaan eivät missään tapauksessa jaa samoja käsityksiä tutkimuksen teon tavoista, metodeista, aineistojen käytöstä taikka tutkimuksen tavoitteista.

Suomalaisessa keskustelussa on jo pitkään käsitelty esimerkkien kautta sitä, miten esimerkiksi tutkijat, asiantuntijat, poliitikot, harmaat eminenssit, kolumnistit osallistuvat poliittiseen toimintaan eivätkä vain raportoi neutraalisti ”tosiasioita”. Samalla on käsitelty sitä, miten turvallisuusasiat ovat väistämättä poliittisen toiminnan osa taikka miten identiteetti ja poliittinen toiminta liittyvät toisiinsa. Tätä aspektuaaliseen politiikka-käsitteeseen kiinnittynyttä tutkimusta on saatavilla hyllymetreittäin.

Poliittista tutkimusta

Vaikka nyt arvosteltavassa teoksessa ei nähdäkseni olekaan suurta tuoreuden tuntua – osa teksteistä perustuu 1990-luvun lopussa julkaistuihin väitöskirjoihin ja paikoin on harjoitettu myös tekstien kierrätystä – on se kaikesta huolimatta kiinnostava lisä suomalaiseen keskusteluun. Teoksen viisi pitkää artikkelia eivät ole yhteismitallisia. Joissakin teksteissä on huomattavan paljon aineiston analyysiä (Aini Linjakumpu, Riikka Kuusisto), toisissa keskitytään teoreettis-käsitteellisiin kysymyksiin (Jouko Huru, Tarja Väyrynen) ja teoksen avaava Pirjo Jukaraisen luku sijoittuu jonnekin kahden edellä mainitun välimaastoon.

Myöskään metodologisesti tekstejä ei ole helppo verrata toisiinsa. Riikka Kuusisto käsittelee Bosnian sodan ja Persianlahden konfliktin erilaisia suostuttelu- taikka tarinalinjoja retoriikan tutkimuksen välinein. Näistä kahdesta konfliktista tehtiin länsimaisten johtajien puheissa ja teksteissä erilaisia konflikteja saman-

kaltaisin tarinoin, suostuttelumekanismein. Kuusiston retoriikka-analyysi on kiinnostavaa ja taiten tehtyä, mutta kysymys politiikasta paloslaisessa merkityksessä jää viittauksista huolimatta ainakin tämän kirjoittajalle vielä hieman epäselväksi.

Mielenkiintoinen on myös Aini Linjakummun artikkeli, jossa tekijä tarkastelee Internet-keskustelun kautta erityisen ”virtuaaliumman” yhteisöllistä olemusta. Tässä kohden menetelmä lienee lähellä niin kutsuttua diskurssianalyysiä, jota on täydennetty paloslaisella käsityksellä aspektipolitiikasta. Linjakumpu esittää, että politiikkaa on haettava nimenomaan uusista tiloista ja oltava samanaikaisesti tarkkana sen suhteen, että ei nimitä kaikkea politiikaksi. Poliitiikan kriteeriksi määrittyy nyt potentiaalinen konflikti ja tämän kautta muodostuva käsitys meistä ja heistä.

Diskurssianalyysiin nojaa myös Pirjo Jukarainen omassa artikkelissaan. Jukaraisen pääidea on se, että usein neutraaleiksi mielletty politiikan tutkijat ovat itse myös politiikan tekijöitä, jotka osallistuvat erilaisten yhteiskunnallisten tilojen tuottamiseen. Asiantuntija on usein pujahtanut näennäisen objektiivisuuden varjoon ja esittänyt poliittisia argumentteja ikään kuin puskasta. Jukaraisen mukaan kaikki tutkimus on kuitenkin poliittista, jos siinä esitetään mielipiteitä valinnan- tai tulkinnanvaraisista yhteiskunnallisista kysymyksistä.

Jukaraisen näkökulma poikkeaa toki positivistisen tieteen perusedasta, eikä kukaan voi varmaankaan väittää, etteikö esimerkiksi 1800-luvun suomalaisella luonnontieteellä ollut myös kansallisia ja sitä kautta poliittisiksi mielletäviä pyrkimyksiä. Sen sijaan jäin miettimään tällaisen tutkimuksen mielekkyyttä ja erityisesti tässä yhteydessä käytettyä lukutapaa, jota varmaankin jälleen diskurssianalyysiksi kutsutaan. On nimittäin arveluttavaa, jos jokaisen tutkimuksen päälle kyetään laittamaan poliittisuuden leima vetoamalla, että paloslaisittain politiikkaa on kaikkialla, jos määreen kriteerit täyttyvät. Mielestäni tällöin Palosen nimeen vetoavan tutkijan velvollisuuteen kuuluu myös osoittaa se, missä suhteessa tämä tutkijan visio on poliittinen. Olisi ainakin jollain tavalla näytettävä se, millaista politiikkaa tutkija vastustaa, eli millaiseen keskusteluyhteyteen ja konfliktiin kyseinen argumentti liittyy. Olisi siis pyrittävä nostamaan esiin poliittinen dynamiikka yksittäistä lausumaa laajemmassa merkityksessä. Nähdäkseni Quentin Skinnerin kehittämä kontekstin ja tekstin välistä suhdetta luotaava

metodologia toimisi tässä yhteydessä hyvin ja nostaisi yleistettävyyden tasoa.

Politiikan hyveellisyys

Tarja Väyrynen keskittyy omassa käsitteellisessä artikkelissaan konfliktinratkaisuun käyttämällä esimerkkinä Kosovon sotaa. Väyrynen kuvaa osuvasti sitä, miten intressien merkitystä politiikassa painottava tutkimuksen valtavirta näki konfliktin kahdella tavalla. Identiteettimallissa katsotaan, että ihmisryhmät ajautuivat toisiinsa vasten, koska sekä serbeillä että Kosovon albaaneilla oli tarvetta kohottaa yhteishenkeä tekemällä pesäeroa "vieraaseen" ihmisryhmään. Tämän nähtiin johtaneen välien kiristymiseen. Manipulaatiomallissa taas katsotaan, että poliittiset johtajat "kiihottivat" etniset ryhmät toisiaan vasten omien valtapyrkimystensä vuoksi.

On katsottu, että tasa-arvoinen vähemmistöpolitiikka toimii identiteettikonfliktin hyvänä konfliktinratkaisuna. Manipulaation aiheuttama konflikti taas katsotaan saatavan aisoihin, jos poliitikot lopettavat käyttämästä etnisiteettiä oman politiikkansa perusteluna ja käyntivoimana. Intressipohjaisen konfliktinratkaisumallin sijasta Väyrynen lähtee kehittämään identiteettiin liittyvää asetelmaa, joka lopulta kulminoituu Hannah Arendtiin. Kritiikin kohteeksi joutuu näin paitsi sotilaallinen konfliktinratkaisu myös niin sanottu world society -malli, jossa asiantuntijoiden avustuksella pyritään purkamaan poliittisuus sekä ystävä-vihollinenjako riitelevien ihmisryhmien väliltä.

Arendtin kautta Väyrynen kuitenkin haluaa korostaa politiikan mahdollista hyveellisyyttä; konfliktinratkaisua, jossa kokoonnutaan yhteen aloittamaan jotakin uutta. Väyrysen ajatus käsitellä Carl von Clausewitzia, Carl Schmittiä, Hans Morgenthaut ja Hannah Arendtia on varsin toimiva. Lopussa olisi odottanut vielä jonkinlaisen kattavamman yhteenvedon tekemistä siitä, miten artikkelin palat lopulta kiinnittyvät toisiinsa.

Diskursiivinen demokratia

Jouko Hurun artikkeli turvallisuustematiikan ja politiikan yhteydestä oli mielestäni teoksen parasta antia sekä sisällöltään että kielelliseltä ilmaisultaan siitä huolimatta, että jonkinasteinen sanomalehtityyli tunkeili tekstissä paikka paikoin lävitse. Samalla Hurun teksti oli teoksen

tematiikan perusteella kaikista "poliittisin", sillä siinä turvallisuuspolitiikkaa tai yleisemmin "korkeaa politiikkaa" pyritään demokratisoimaan eli tuomaan yhteisölliselle tasolle. Demokratia tarkoittaa tässä yhteydessä sitä, että mahdollisimman moni halukas voisi vaikuttaa turvallisuuspolitiikasta keskustelemiseen, siihen vaikuttamiseen. Tällöin turvallisuuspolitiikan rooli erityiskysymyksenä, johon ainoastaan vanhat valtiomiehet ja asiantuntijat voivat ottaa kantaa, pyritään kyseenalaistamaan.

Huru näkee demokratian politiikan hyveenä. Tavoitteena on tällöin "diskursiivinen demokratia", eli jonkinlainen vapaiden kansalaisten argumentoiva kommunikointi. Tutkija huomauttaa viisaasti, että monet pitävät tällaista yhä toki varsin idealistisena ajatuksena. Poliitiikan tutkimuksessa kyseiset teoreettiset hahmotelmat ovat kuitenkin esimerkki vastuullisen ajattelijan roolista yhteiskunnassamme.

Hurun artikkeli perustuu Aristoteleen lukemiseen. Tekijä soveltaa eritoten jakoa yksilökeskeisen ja yhteisökeskeisen politiikan välillä. Ensin mainitun Hurun yhdistää välineraationaalisuuteen, raadolliseen valtaperiin. Jälkimmäisen hän näkee käytännöllisen järjen kenttänä, jossa yhteisön merkitys, kommunikaatio ja "kaikkien äänien" kuunteleminen korostuu. Näin Hurun mukaan turvallisuusasioista päätettäessä käytännöllinen järki tulisi asettaa turvallisuusasioissa etusijalle ja luopua raadollisen valtaperin, salaamisen ja elitismin perinteestä turvallisuuskysymyksen yhteydessä. Samalla hän painottaa sitä, että turvallisuusvalinnat ovat aina myös poliittisia valintoja.

Hurun teksti voidaan nähdä myös melkoisena sotilasstrategien kritiikkinä. Artikkelissa painotetaan sitä, että yhteiskunnallinen turvallisuusmalli suosii sellaisten kompromissien tekemistä, jotka suuri osa kansalaisista voisi hyväksyä. Hän myös mainitsee, että kompromissin halukkuutta lisää jo sekin, että ihmiset tulevat kuulluksi. Asia on erityisen ajankohtainen Suomen turvallisuuspoliittisia linjauksia tehtäessä.

Käsitykset avoimesti esille

Tavoittavatko tutkijat kadonneeksi nimittämänsä poliittisen? Jokainen kirjoittaja omalla tavallaan. Toisilla kytkös politiikan tarkkaan määrittämiseen on hento, toisilla vahvempi. Jonkin asian nimittäminen politiikaksi on tietysti jo teko itsessään. Paras onkin tuudittautua siihen, että

politiikkaa määritetään jokaisen tutkijan omista tavoitteistaan käsin. Kenelläkään ei ole oikeutta määritellä ”oikeaa” poliittista taikka kieltää toisten käyttämien käsitteiden mielekkyyttä. Mutta kun tutkija on kertonut oman politiikkakäsityksenä sisällön, voidaan arvioida yksittäisen tutkimuksen onnistumista. Tämä käsitys näet johtaa aineiston valintaan, metodin esittämiseen ja lopulta empiiriseen politiikka-analyysiin.

Mielestäni politiikan olemusta koskevan keskustelun paras viesti onkin se, että politiikan teoriaa voi soveltaa monella eri tieteenalalla. Hurun ja Väyrysen teos vahvistaa tämän käsityksen.

Kirjoittaja on Turun yliopiston poliittisen maantieteen dosentti ja Lapin yliopiston kansainvälisten suhteiden yliassistentti.